

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ВИБОРЧИХ СИСТЕМ

У статті досліджено та охарактеризовано різновиди виборчих систем країн світу, проаналізовано їх переваги та недоліки.

З'ясовано роль виборчої системи як складової політичної системи у становленні демократичних інститутів та розвитку партійної системи.

Акцентовано увагу на тому, що вибори є основою демократичного суспільства, тому обрання типу виборчої системи для України потребує практичної оцінки політичних потреб і можливостей держави, що має вирішальне значення для функціонування виборчого процесу та її політичної системи держави загалом.

Обґрунтовано висновок щодо необхідності реформування виборчого законодавства та пошуку шляхів оптимізації виборчого процесу в Україні.

Ключові слова: політична система, виборча система, вибори, виборчий процес, мажоритарна виборча система, пропорційна виборча система, змішана виборча система.

Lidia Kostetska

*Ph D student, Public Policy and Social Development Department of the
NAPA under the President of Ukraine*

COMPARATIVE ANALYSIS OF ELECTORAL SYSTEMS

Problem setting. Elections are an essential attribute of a democratic society, where all the institutions of the political system influenced by the electoral system.

Assessing the quality of democracy it is important to focus in particular on the ratio of majority rule with minority rights, respect for the rule of law, efficiency of legislative and government authorities, rightful protection of citizens in court, the realization of freedom of conscience and freedom of speech, right to vote and so on. An important factor in this context is the type of electoral system.

The democratization of the electoral process is an integral part of the process of democratization of society, where the type of electoral system is increasingly recognized as one of the major organizational decisions in a democracy.

The article objection is to analyze the current state of the electoral systems around the world in order to modernize the electoral system and optimize the electoral process in Ukraine.

Presenting article main body. Discussions of the electoral systems take place around the world. Any electoral system has both advantages and disadvantages, and has an impact on different spheres of society. As international experience shows that the unsuccessful use of electoral system can lead to the deterioration of democracy level in the country.

In the world there are over 150 different types of electoral systems that differ by the procedure of determining election results. In accordance with this trait are the following types of electoral systems: majoritarian, proportional and mixed.

Analyzing international election legislation, research articles, reports of international organizations on elections, we can name following types of the electoral system, which mainly practiced in the world:

plural/majoritarian, which has five types:

- *majoritarian system of plurality*
- *block system*
- *voting by bloc of parties*
- *alternative voting / or preferential*
- *elections in two rounds or a system of absolute majority*

proportional, which has two types:

- *a system of proportional representation based on party lists*
- *single transferable vote system*

mixed, which has two types:

- *a system of mixed majority-proportional representation*
- *parallel system*

In addition, in some countries there are electoral systems such as: single non-transferable voting system, limited voting system, Borda Count system, system during the transition period, the system with no direct elections.

According to the conducted analysis, it can be stated that the ideal electoral system does not exist, each has its advantages and disadvantages, and depending on the situation positive or negative characteristics may change its vector. Countries of the world have gained great experience in the application of the electoral system, which includes best practices of stable democratic electoral standards and knowledge of the institution of elections, where the main issue is to improve the electoral process efficiency.

Selection of the type of electoral system in Ukraine suffers from politicizing of this issue, which led to its frequent change. In our country during the parliamentary, presidential and local elections the majority, proportional and mixed electoral systems are applied. Although in recent years election law in Ukraine has been amended repeatedly, but the question of finding the optimal electoral system in Ukraine remains important.

While deciding on the choice of the most optimal election system among all systems practiced in the world certain factors should be taken into account: the need to provide representation (ideological, geographical, etc.), the impact of the electoral system on the party system stability, efficiency of government, providing interconnection between elected deputies, president and voters, clarity of the system for voters.

Conclusions. Ukraine needs electoral reform, namely the adoption of the Electoral Code of Ukraine – the only law to ensure equal conditions and administrative procedures for all types of elections, implementation of the electoral system of voting by open lists, which should be focused on advanced democratic countries, necessarily considering national values and special characteristics of the population, introduction of effective legal liability for violations of electoral law, the introduction of advanced information technology to ensure the reliability of results, credibility from voters and the protection of relevant data from illegal interference.

Therefore, in order to improve the electoral system and find ways to optimize electoral process another need arises in parallel – crisis management of electoral process in Ukraine which is an important issue for further studies.

Key words: political system, electoral system, elections, election process, majoritarian electoral system, proportional electoral system, mixed electoral system.

СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ ИЗБИРАТЕЛЬНЫХ СИСТЕМ

В статье исследованы и охарактеризованы разновидности избирательных систем стран мира, проанализированы их преимущества и недостатки.

Выяснена роль избирательной системы, как составляющей политической системы в становлении демократических институтов и развития партийной системы.

Акцентируется внимание на том, что выборы являются основой демократического общества, поэтому выбор типа избирательной системы для Украины требует практической оценки политических потребностей и возможностей государства, имеет решающее значение для функционирования избирательного процесса и политической системы государства в целом.

Обоснован вывод о необходимости реформирования избирательного законодательства и поиска путей оптимизации избирательного процесса в Украине.

Ключевые слова: политическая система, избирательная система, выборы, избирательный процесс, мажоритарная избирательная система, пропорциональная избирательная система, смешанная избирательная система.

Постановка проблеми. Вибори є невід’ємним атрибутом демократичного суспільства, де всі інститути політичної системи країни зазнають впливу від виборчої системи.

Оцінюючи якість демократії, важливо зосередити увагу, зокрема, на співвідношенні влади більшості з правами меншості, дотриманні принципу верховенства права, ефективності законодавчих органів та органів влади, справедливому захисті громадян у суді, реалізації свободи совісті й свободи слова, праві голосу тощо. Важливим чинником у цьому контексті є тип виборчої системи.

Невід’ємною частиною загального процесу демократизації суспільства, де тип виборчої системи отримує дедалі більше визнання як одне із основних організаційних рішень для демократії, є демократизація виборчого процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Упродовж багатьох років серед зарубіжних і вітчизняних науковців великий інтерес має вивчення виборчих систем і виборчих процесів для повноцінного розвитку громадянського суспільства і політичної системи країни.

При підготовці матеріалу були використані дослідження іноземних та вітчизняних науковців. Іноземними науковцями, яким належала першість у демонструванні широкого спектра підходів щодо дослідження виборчих систем, зокрема є: Д. Ламберт та Е. Лейкман [7]. На думку А. Лейпхарта, порівняльне вивчення демократій показало, що тип виборчої системи пов’язаний із розвитком партійної системи країни, з типом існуючої в ній виконавчої влади (однопартійний чи коаліційний уряд) та з відносинами між виконавчою владою й законодавчим органом [8, с. 421]. Водночас взаємозв’язок цих систем спонукає до постійного розвитку та вдосконалення виборчої системи, що становить значний науковий інтерес з цього питання.

Серед українських фахівців, у дослідженнях яких акцентувалася увага на виборчих системах та їх значенні для функціонування демократичних інститутів країни, можна виокремити кандидата наук з державного управління М. Находа [11], доктора наук з державного управління, доцента А. Савкова [18], експерта Європейської комісії за демократію через право (Венеціанська комісія) кандидата юридичних наук М. Ставнійчук [19].

Заслуговує на увагу твердження доктора наук з державного управління професора Л. Гонюкової, що «тип виборчої системи зумовлює ступінь залученості громадян до демократичних процесів у державі та роль партій в організації роботи законодавчого органу» [2; 3].

Разом із тим, питання виборчого законодавства та практики його застосування, виборчих систем, виборчих процесів постійно перебувають у центрі уваги Центральної виборчої комісії, оприлюднюються на сторінках загальнодержавного офіційного, нормативно-правового, інформаційного видання «Вісник Центральної виборчої комісії».

Політичні події, які відбуваються у нашій державі, свідчать про суттєві прогалини, відсутність узгодженості дій, протиріччя в правовому регулюванні форм демократії, що спонукали до частих і поспішних змін у національному виборчому законодавстві.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Події останніх років і результати виборів в Україні підтверджують невідповідність політичної позиції громадськості та відчуженість суспільства від влади. Тому світовий досвід та глибокий аналіз виборчих систем надасть можливість визначити перспективи щодо оптимізації виборчого процесу в Україні.

Метою статті є аналіз сучасного стану виборчих систем різних країн світу з метою модернізації виборчої системи та оптимізації виборчого процесу в Україні.

Виклад основного матеріалу. Обговорення виборчих систем відбувається в усьому світі. Найчастіше воно ініціюється політичними партіями та кандидатами, які прагнуть такої виборчої системи, котра найбільше вигідна для них. Будь-яка виборча система має свої переваги і недоліки, має вплив на різні сфери суспільства, наприклад партійну систему, роль опозиції, реєстрацію виборців, представництво жінок в органах влади тощо. Не можна вважати одну виборчу систему найкращою, найсправедливішою з-поміж інших, все залежить від національних історичних традицій та політичної культури, правових норм, етнічного і конфесійного складу виборців, менталітету громадян, розвитку конкретної країни тощо.

Як показує світовий досвід, невдале застосування виборчої системи здатне призвести до погіршення рівня демократії в країні.

У перехідних демократіях, до яких відноситься й Україна, виборча система впливає на формування політико-правової системи, а також на систему національного законодавства загалом.

Тобто, на нашу думку, виборчу систему можна вважати законодавчо закріпленою сукупністю правил виборчого процесу, за допомогою яких здійснюється виборче право громадян, вибір партій та кандидатів у органи влади як представників.

Варто також зазначити, що відповідно до міжнародних зобов'язань у сфері виборів, які містяться в конвенціях ООН, основними принципами виборчого процесу є:

– право і можливість брати участь у веденні державних справ, – право і можливість голосувати, – право і можливість бути обраним, – періодичність виборів, – загальне виборче право, – рівне виборче право, – таємне голосування, – право на свободу від дискримінації і на рівність перед законом, – рівність між чоловіками і жінками (гендерна рівність), – свобода

об'єднань, – свобода зібрань, – свобода переміщення та вибір місця проживання, – свобода переконань та їх висловлювання, – право на безпеку особистості, – прозорість та право на доступ до інформації, – запобігання корупції, – верховенство права, – право на ефективний засіб правового захисту, – право на справедливий і публічний розгляд справ, – обов'язок держави щодо створення відповідних умов для забезпечення реалізації прав громадян належним чином [6; 13].

Отже, право громадян на участь у суспільно-політичному житті країни не може бути реалізоване без виборів, які є способом формування представницьких органів влади, обрання президента, органів місцевого самоврядування [4, с. 82]. Вибори у демократичних країнах, які базуються на принципах, що містяться в конвенціях ООН, гарантують вільне волевиявлення виборців, є мирним засобом боротьби за владу та забезпечують легітимність виборчого процесу. Всі етапи виборчого процесу до дня виборів, у день голосування й оголошення результатів виборів повинні проводитися так, щоб не спотворювати вільне волевиявлення виборців.

Те, що основну роль у процесі виборів відіграє тип виборчої системи, не викликає сумнівів. І тут варто погодитися з доктором юридичних наук професором М. Афанасьєвою, в монографії якої зазначено, що варіантів виборчої системи існує багато, тому її конституційно-правове оформлення необхідно починати з визначення критеріїв, яким має відповідати демократична виборча система і які резюмують те, чого законодавець бажає досягти, а чого – уникнути, та яким воліє бачити виборчий орган [1].

У світі існує понад 150 різних видів виборчих систем, які відрізняються одна від одної порядком визначення результатів виборів. Відповідно до цієї ознаки можна виділити такі типи виборчих систем: мажоритарну, пропорційну та змішану.

Аналізуючи міжнародне виборче законодавство, наукові дослідження, статті, звіти міжнародних організацій про вибори, до виборчих систем, які переважно практикуються у світі, можна віднести:

плюральну/мажоритарну, яка має п'ять видів:

– мажоритарна система відносної більшості використовується у 213 країнах, зокрема Великобританії, Канаді, Індії, Сполучених Штатах Америки тощо. Ця система проста в застосуванні, виборці голосують за конкретного кандидата в одномандатному окрузі, перемагає той, хто отримав більшість голосів, сприяє формуванню двопартійних парламентів та однопартійних урядів.

Разом із тим, вона має певні недоліки, а саме є несприятливою для нових і малих партій, жінок і, залежно від утворених округів, для національних меншин. Виборець, голосуючи за одного обраного кандидата, має знайти баланс між ним і партією, яка його висунула, але яку виборець не підтримує. Часто ігноруються інтереси виборців у малих та великих за розмірами округах. Явка виборців у день голосування подеколи нижча, ніж їх явка під час виборів за пропорційною системою;

– блокова система – це мажоритарна система відносної більшості у багатомандатних округах, яка розповсюджена у країнах, де існують слабкі політичні партії або де вони взагалі відсутні. Ця система застосовувалася, зокрема, в Йорданії (1989), Монголії (1992), Таїланді та Філіппінах (1997), в Лівані, Палестині, Сирійській Арабській Республіці (2004). У блоковій системі виборці мають стільки голосів, скільки є мандатів у їх округах, можуть голосувати за будь-якого кандидата незалежно від його партійної приналежності, самі вирішують, скільки голосів віддати на виборах.

Цінність системи полягає в тому, що виборці голосують за окремих кандидатів у розумних межах географічних округів, та одночасно підвищується роль партій, які є більш згуртованими та організованими.

Недоліком є те, що ця система дає змогу виборцю голосувати в одному і тому ж окрузі за кандидатів більше ніж однієї партії, що сприяє внутрішньопартійній роздробленості.

У країнах, де згадана система призвела до негативних результатів, та з метою боротьби проти підкупу виборців і необхідністю зміцнення політичних партій, її було замінено на змішану виборчу систему;

– голосування партійними блоками проводилося у багатомандатних округах як єдина виборча система або як її головний компонент у чотирьох країнах – Камеруні, Чаді, Джибуті та Сінгапурі, де виборець має один голос і голосує за партійні списки, а не за окремих кандидатів. Партія, яка набрала більшість голосів, отримує всі мандати в окрузі, і обраними вважаються всі кандидати зі списку, переможець не обов'язково повинен набрати абсолютну більшість голосів. Така система сприяє становленню сильних партій і дає їм змогу висувати змішані списки кандидатів з метою збільшення представництва меншин, забезпечення збалансованості етнічного представництва.

Основним недоліком є те, що при використанні цієї системи можна отримати диспропорційні результати, коли одна партія отримує всі місця, маючи відносно більшість голосів;

– альтернативне голосування, або преференційне, використовується в Австралії, Фіджі і Папуа-Новій Гвінеї, на загальнодержавному рівні – в Океанії, на президентських виборах – у Республіці Ірландії, застосовується зазвичай в одномандатних виборчих округах. У порівнянні з мажоритарною системою відносної більшості цей вид при голосуванні дає виборцям можливість надати перевагу не лише одному, а всім кандидатам, зазначивши їх вагомість цифрами (перший – 1, другий – 2, третій – 3 тощо).

Ця система дає змогу з'ясувати уподобання виборців і обрати найбільш прийняттого кандидата в один тур голосування, сприяє оновленню політичних еліт, підвищує ймовірність формування багатопартійних (коаліційних) урядів, тоді як мажоритарна система переважно стимулює формування однопартійного уряду (Великобританія).

Разом із тим, процедура встановлення підсумків голосування дуже складна і тривала, а результати виборів можуть бути непрогнозованими як для виборців, так і для політичних партій. Політичний склад парламенту не відображає загальнодержавної підтримки відповідної партії, як при пропорційній виборчій системі, не сприяє представництву жінок у парламенті, внутрішньопартійній конкуренції, оскільки в окрузі висувається лише один кандидат від партії;

– вибори у два тури, або система абсолютної більшості використовуються під час президентських виборів, але частіше – під час виборів до парламенту, зокрема у Франції, яка найбільш асоціюється з цією системою, Єгипті, Ірані, В'єтнамі, державах пострадянського блоку – Білорусі, Киргизстані, Туркменістані, Узбекистані. У деяких країнах, наприклад Грузії, Казахстані і Таджикистані, вибори в два тури застосовуються у складі змішаної виборчої системи для обрання представників в округах.

Основною особливістю цієї системи є те, що вибори проводяться у два тури. У разі відсутності перемоги в першому турі з абсолютною більшістю голосів, через 1–2 тижні проводиться другий тур. Обраним оголошується переможець другого туру. Ця система сприяє об'єднанню різних інтересів з метою підтримки кандидатів, які подолали бар'єр

першого туру, та створює передумови для переговорів між кандидатами та партіями, аби досягти домовленості та компромісу, дає можливість партіям і кандидатам реагувати на зміни на політичній арені між першим і другим туром голосування. За мажоритарною системою абсолютної більшості опозиційні кандидати мають більше шансів на обрання в окрузі, ніж за умови проведення виборів на основі мажоритарної системи відносної більшості.

Водночас система потребує додаткових бюджетних витрат, пов'язаних із виборчим процесом, та зумовлює додаткове навантаження на виборчі органи, враховуючи малий проміжок часу між виборами та оголошенням результатів. Це також навантаження і на виборців, що впливає на зниження виборчої явки в другому турі. Оскільки вибори проводяться в одномандатних виборчих округах, то цій системі притаманні більшість недоліків мажоритарної системи відносної більшості;

пропорційну, яка має два види:

– система пропорційного представництва за партійними списками забезпечує розподіл місць між політичними партіями пропорційно кількості голосів, які вони отримують на виборах. Вона застосовується в багатомандатних округах. Цю систему зазвичай використовують у молодих демократичних країнах, зокрема Бельгії, Данії, Фінляндії, Греції, Італії, Нідерландах, Норвегії, Португалії, Швеції та Швейцарії. До цього переліку можна додати і колишні республіки Радянського Союзу. Деякі форми й особливості пропорційного представництва застосовуються в Польщі, Румунії та Словаччині.

Система стимулює партії для складання збалансованих списків, які орієнтовані на весь спектр виборців, що надає можливість представникам меншин, кандидатам з різною расовою та етнічною приналежністю бути обраними, сприяє обранню жінок, роблячи акцент на політичній, а не на гендерній основі. Виборці голосують за партію, яка в результаті виборів отримує місця в законодавчому органі пропорційно загальній кількості голосів, отриманих у виборчому окрузі. Виборці мають право обирати кандидатів всередині самого партійного списку, можливість голосувати як за кандидата, так і за партію, враховуючи форму списку (відкрита, закрита чи вільна), адже від цього залежить, яким буде виборчий бюлетень.

Серед недоліків згаданої системи варто виокремити, зокрема, слабкий взаємозв'язок між виборцями та їх представниками в округах; складнощі для виборців у відстороненні окремого представника, який не виконує своїх обов'язків, бо немає ідентифікованих представників від сіл, міст, округів; неможливість для виборців усунути партію від влади, яка не виконує передвиборних обіцянок, та домогтися їх підзвітності; надмірна зосередженість влади у керівництві партії та її лідерів, особливо в системах із закритими списками (у цьому випадку позиція кандидата в партійному списку та його успіх залежить від прихильності керівника партії, а не від виборців);

– система єдиного переданого голосу може застосовуватися тільки в багатомандатних округах. На її основі формуються законодавчі органи Ірландії й Мальти, проводилися вибори у Федеральний Сенат Австралії та деяких австралійських штатах, у Північній Ірландії, а також місцеві вибори у Шотландії. Вона дає змогу виборцеві надати перевагу (свої преференції) обраним кандидатам, незалежно від їхньої партійної приналежності, зазначивши їх вагомість цифрами (перший – 1, другий – 2, третій – 3 тощо). Кандидати, в яких число перших преференцій становило квоту або перевищило її, вважаються обраними. В разі виявлення в обраних кандидатів надлишків голосів їх можуть передати іншим кандидатам відповідно до інших преференцій. Тобто якщо кандидат не отримав квоти під час

підрахунку голосів на першому етапі, він вважається обраним в результаті здійснення операції переданого голосу.

Як механізм обрання представників законодавчих органів ця система є найскладнішою з усіх виборчих систем, тому що дає змогу виборцям робити вибір між партіями та кандидатами всередині самої партії, більше того, виборці можуть впливати на склад коаліції після виборів (Ірландія), надає більше можливостей для обрання незалежних популярних кандидатів, сприяє забезпеченню представництва жінок у парламенті. Через взаємний обмін голосами виборців між партіями система сприяє міжпартійній згоді.

Хоча вона має складнощі та недоліки: підрахунок голосів виборців і встановлення результатів виборів досить складний і тривалий; партіям важко спрогнозувати результати виборів і забезпечити обрання бажаних для них кандидатів; активна внутрішньопартійна конкуренція, боротьба членів однієї партії за голоси виборців, що призводить до підкупу певних груп виборців; партії, які володіють більшістю голосів, можуть отримати менше мандатів, ніж їх конкуренти;

змішану, яка має два види:

– система змішаного мажоритарно-пропорційного представництва полягає в застосуванні принципу пропорційного представництва в деяких частинах території країни, і голосування відносною або абсолютною більшістю в інших частинах (вибори до Сенату у Франції), а також у тому, що для однієї й тієї ж території країни є дві групи кандидатів (Японія).

Використовується у Болівії, Німеччині, Угорщині, Лесото, Мексиці, Новій Зеландії, Румунії. Майже в усіх країнах мандати розподіляються за системою відносної більшості.

Хоча ця система була розроблена з метою отримання пропорційних результатів, але не є винятком те, що диспропорційність результатів в одномандатних округах може бути настільки великою, що її не можна компенсувати за рахунок місць, отриманих на пропорційній основі. Така ситуація можлива у виборчих округах, де вибори проводяться за пропорційною системою не на загальнодержавному рівні, а на регіональному або місцевому. В цьому випадку партія отримує більше мажоритарних місць в окрузі, ніж вона могла б отримати за пропорційною системою у регіоні;

– паралельна система має елементи як пропорційних, так і мажоритарно/плюральных систем, на основі яких обирається частина членів виборчого представницького органу. При цьому результати виборів встановлюються незалежно і не впливають один на одного, тобто існують паралельно. При використанні паралельної системи, так як і при системі змішаного мажоритарно-пропорційного представництва виборець може отримати або один бюлетень, який використовує для голосування за кандидата і його партію (Південна Корея) або два окремих бюлетеня: один для голосування за кандидата за мажоритарною системою, інший – для голосування за пропорційною системою (Японія, Литва).

Паралельні системи використовуються у 19 країнах світу і протягом останніх десятиліть, можливо через поєднання в собі переваг пропорційних, мажоритарних чи інших систем, є предметом синтезу виборчих систем.

Однією з переваг системи можна вважати, що партії меншості, маючи достатню кількість мандатів, розподілених за пропорційною системою, та яким вибори за мажоритарною системою відносної більшості не принесли успіху, можуть бути представлені в законодавчому органі за рахунок місць, отриманих за пропорційною основою.

Разом із тим, ця система не гарантує загальної пропорційності, що може позбавити деякі партії представництва в законодавчому органі. До того ж вона має свої складнощі, які викликають у виборців труднощі щодо розуміння сутності та принципу її функціонування.

Крім того, в деяких країнах світу існують такі виборчі системи: система єдиного непереданого голосу – Афганістан, Кувейт, Піткерн, Об'єднані Арабські Емірати, Вануату, система обмеженого голосування – Гібралтар, система Підрахунок Борда – Науру, система в перехідний період – Китай, Еритрея, Ватикан, Саудовська Аравія, система, де немає прямих виборів – Бруней-Дарусалам, Катар, Сомалі, Південний Судан [9, 10, 12].

Отже, згідно з проведеним аналізом, можна стверджувати, що ідеальної виборчої системи не існує, кожна має як переваги, так і недоліки, причому залежно від ситуації, позитивні чи негативні характеристики можуть змінювати свій вектор.

Вибір типу української виборчої системи потерпає від політизації цього питання, що призвела до частоті її зміни.

У нашій державі під час парламентських, президентських та місцевих виборів застосовувалися мажоритарна, пропорційна та змішана виборчі системи. Зокрема:

- за мажоритарною виборчою системою абсолютної більшості в Україні проводилися парламентські вибори 1994 року;

- за змішаною (паралельною) виборчою системою, де половина складу парламенту обиралася за мажоритарною системою відносної більшості, а друга половина – за пропорційною із закритими списками та голосуванням у єдиному багатомандатному окрузі, проводилися вибори народних депутатів України 1998, 2002, 2012 та 2014 років;

- за пропорційною виборчою системою з голосуванням за закритими партійними списками в єдиному багатомандатному виборчому окрузі проводилися парламентські вибори 2006 та 2007 років;

- за системою абсолютної більшості проводилися вибори Президента України 1991, 1994, 1999, 2010 та 2014 років;

- за системою у два тури проводилися вибори Президента України 2004 року.

Місцеві вибори проводилися:

- за мажоритарною виборчою системою відносної та абсолютної більшості з голосуванням в одномандатних та багатомандатних округах до 2006 року, вибори міських голів в окремих містах у 2015 році;

- за паралельною виборчою системою у 2010 році;

- за пропорційною виборчою системою у 2006 році, аналогічно до парламентських виборів 2006 та 2007 років;

- за пропорційною виборчою системою у 2015 році.

Але питання пошуку оптимальної виборчої системи для України сьогодні не втрачає своєї актуальності й залишається відкритим. Виборче законодавство України зазнає постійного вдосконалення в напрямі врахування негативних уроків попередніх виборчих кампаній і наближення його до міжнародних стандартів демократичних виборів.

У Кодексі належної практики у виборчих справах Венеціанської комісії наголошується, що за умови дотримання базових принципів виборів (загальних, рівних, вільних, прямих, періодичних, при таємному голосуванні) будь-яка виборча система є допустимою [6]. Подібна позиція була зафіксована і в Рішенні Конституційного Суду України у справі про вибори народних депутатів України, згідно з якою питання визнання виборчої системи є повноваженням парламенту і «питанням політичної доцільності» [17].

Враховуючи рекомендації Венеціанської комісії, що відображені в резолюції Парламентської Асамблеї Ради Європи 1755 (2010) [14], та згідно з Коаліційною Угодою більшості у Верховній Раді України VIII скликання [5, с. 14–57] ще в I кварталі 2015 року повинна була бути запроваджена пропорційна виборча система за відкритими списками для обрання українського парламенту та місцевих виборів.

Наразі зазначені рекомендації Венеціанської комісії та положення коаліційної угоди не виконуються, а очікувана виборча реформа з ухваленням Виборчого кодексу України зупинилася на рівні обіцянок, що поступово призводить до втрати довіри суспільства до провладної більшості та її влади загалом.

Передвиборні соціальні опитування, проведені Фондом «Демократичні ініціативи ім. Ілька Кучеріва» разом із Центром ім. О. Разумкова 14–18 травня 2014 року, засвідчили ентузіазм, патріотизм, сподівання виборців на кращі зміни української політики. Більшість населення – 58% – вірили, що вибори поліпшать ситуацію в Україні [15].

У 2016 році погляди змінилися: 73% населення вважає, що загалом ситуація в країні змінилася на гірше, а 67% опитаних переконані, що події в Україні відбуваються в неправильному напрямі [16].

За останні роки неодноразово вносилися зміни у виборче законодавство України, але навіть в українських реаліях, маючи політичну волю, можна його реформувати та віднайти оптимальну модель виборчої системи для нашої країни.

Враховуючи вищевикладене, можна зазначити, що країни світу здобули великий досвід щодо застосування виборчих систем, який полягає у напрацюванні стійких демократичних стандартів виборчих процесів, а також знання щодо інституту виборів, де основним питанням є підвищення ефективності виборчого процесу.

Висновки та пропозиції. Для зміцнення політичної системи Україні вкрай потрібні якісні зміни виборчої системи, стає виборче законодавство, узгоджені правила ведення виборчого процесу.

При вирішенні питання щодо вибору найбільш оптимальної виборчої системи з-поміж усіх систем, які практикуються у світі, потрібно враховувати певні фактори: необхідність забезпечення представництва (ідеологічне, географічне тощо), вплив виборчої системи на стабільність партійної системи, дієвість уряду, забезпечення взаємозв'язку між обраними депутатами, президентом з виборцями, зрозумілість системи для виборців тощо.

Традиційний розподіл виборчих систем на мажоритарну, пропорційну і змішану, які застосовувалися в нашій державі, насправді може проводитися не лише за ознаками обрання кандидатів в одномандатних округах чи за партійними списками в багатомандатному окрузі, а й за співвідношенням кількості голосів виборців і кількості отриманих мандатів.

Загальносвітовий досвід з цього питання показує, що перелік країн, у яких вибори проводяться за мажоритарною системою, постійно зменшується. Змішана та паралельна виборча системи використовуються, але обмежено, на виборах до законодавчих органів європейських держав. Це пов'язано з поєднанням вад пропорційної виборчої системи із закритими списками та недоліками мажоритарної системи відносної або абсолютної більшості, нерівністю фактичного статусу обраних представників, спотворення принципу пропорційного представництва партій у виборчому органі.

На нашу думку, найбільш оптимальною виборчою системою є пропорційна виборча система за відкритими списками.

Підсумовуючи, вважаємо, що Україна потребує виборчої реформи, а саме: ухвалення Виборчого кодексу України – єдиного закону із забезпечення однакових умов й

адміністративних процедур для проведення всіх видів виборів, запровадження виборчої системи з голосування за відкритими списками, яка була б зорієнтована на передові демократичні країни, обов'язково враховуючи здобуті національні цінності та особливості населення, запровадження ефективної системи юридичної відповідальності за порушення виборчого законодавства, впровадження у виборчий процес новітніх інформаційних технологій для забезпечення достовірності результатів виборів, довіри до них з боку виборців, а також захищеність відповідних даних від протиправних втручань.

Тому з метою вдосконалення виборчої системи та пошуку шляхів оптимізації виборчого процесу паралельно виникає потреба антикризового управління виборчим процесом в Україні, що є актуальною проблемою для наступних досліджень.

Література.

1. Афанасьєва М.В. Виборча інженерія в Україні : монографія / М.В. Афанасьєва. – Одеса : Юрид. л-ра, 2014. – 384 с.
2. Гонюкова Л.В. Політичні партії як суб'єкти державної політики в сучасній Україні : дис. ... д-ра держ. упр. : 25.00.01 / Л.В. Гонюкова ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – К., 2010. – 484 арк.
3. Гонюкова Л. В. Політичні партії України: сучасність та перспективи розвитку / Л. В. Гонюкова / Фонд «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва». – К., 2014 – 19 с.
4. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад.:Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін.; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна – К.: НАДУ, 2010. – С. 531.
5. Коаліційна Угода Верховної Ради України VIII скликання від 21 листопада 2014 року // Офіційний портал Верховної Ради України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rada.gov.ua/archive/2014>.
6. Кодекс належної практики у виборчих справах Венеціанської комісії від 30 жовтня 2002 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2002\)023rev-ukr](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2002)023rev-ukr).
7. Лейкман Э. Исследование мажоритарной и пропорциональной избирательных систем / Э. Лейкман, Дж. Ламберт. / Пер. с англ. Г. И. Морозова; под ред. А. С. Шугаева. – М.: Изд-во «Иностранная литература», 1958. – 313 с.
8. Lijphart A. Electoral systems and party systems: a study of twenty-seven democracies: a study of twenty-seven democracies, 1945-1990 / A. Lijphart, D. Aitkin. – Oxford University Press, 1994. – 209 p.
9. Міжнародний інститут демократії та сприяння виборам – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.idea.int/sites/default/files/.../electoral-management-design-revised-edition-UK.pdf.
10. Міжнародна фундація виборчих систем – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ifes.org/ukraine.
11. Наход М. А. Виборчі системи та їх вплив на управління виборчим процесом (історико-порівняльний аспект) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.01 «Теорія та історія державного управління» / М. А. Наход ; Львівськ. регіон. ін.-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Львів, 2012.– 20 с.
12. Підрозділ ООН зі сприяння виборчим процесам – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : aceproject.org > About ACE > ACE Partners

13. Political Systems of the World. / Ed by J. Denis Derbyshire & Ian Derbyshire. – N. Y., 1996. – p.81.

14. Резолюція 1755 (2010) Парламентської Асамблеї Ради Європи «Функціонування демократичних інституцій в Україні» ухвалена у Страсбурзі (Французька Республіка) 4 жовтня 2010 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_a19

15. Результати соціологічного дослідження «Вибори-2014: сподівання громадян, рейтинги кандидатів, мотивація вибору» [Електронний ресурс] // Фонд демократичні ініціативи ім. Ілька Кучеріва. – Режим доступу: www.razumkov.org.ua/ukr/news.php?news_id=481.

16. Результати соціологічного дослідження «Чи будуть вибори у 2017, а криза у 2019 році? Прогнози аналітиків» [Електронний ресурс] // Фонд демократичні ініціативи ім. Ілька Кучеріва – Режим доступу: asn.in.ua/ua/news/.../79833-budut-li-vyboru-v-2017-m-a-krizis-v-2019-m.html.

17. Рішення Конституційного Суду України від 26 лютого 1998 року № 1-рп/98. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/go/v001p710-98.

18. Савков А.П. Державне управління виборчим процесом в Україні: теоретико-методологічні засади : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра наук з держ. упр. : 25.00.01 / А.П. Савков ; ВР України, Ін-т законодавства. – К., 2010. – 36 с.

19. Ставнійчук М. І. «Закрита» виборча система вичерпала себе / М.І. Ставнійчук // Дзеркало тижня. – 2009 р. – № 11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://gazeta.dt.ua/POLITICS/zakrita_viborcha_sistema_vicherpala_sebe.html.